Celălalt Eminescu

Mihaela MOCANU*

Key-words: *Eminescu, journalistic work, memorialistics*

1. „Miracolul este al întregului…”

Cunoscut cititorilor îndeosebi prin creația poetică, Eminescu a desfășurat și o intensă activitate publicistică, impunându-se în presa celei de-a doua jumătăți a veacului al XIX-lea printr-un discurs ferm, lipsit de constrângerile adeziunii la una sau alta dintre grupările politice ale vremii. Volumele IX–XIII din ediția Perpessicius reflectă amploarea și profunzimile scrisului său jurnalistic, oferind premisele configurării unui nou Eminescu, prin prisma atitudinilor și convingerilor exprimate de gazetar în paginile de ziar.

Pornind de la premisa că „întregul e mai adevărat decât partea şi miracolul este al întregului” (Noica 2003: 79), considerăm că abordarea operei lui Eminescu ca un tot unitar oferă şansa descoperirii adevăratei măsuri a scrisului eminescian, dincolo de rigiditatea şi procustianismul unor instrumente sau grile de lectură. Poezia, proza, publicistica, fiecare în parte relevă imagini ale lui Eminescu, dar geniul eminescian este oferit doar de întregul creaţiei. În această perspectivă, ignorarea uneia dintre aceste dimensiuni nu poate decât să afecteze receptarea in integrum a personalității creatoare eminesciene. Pe această linie de interpretare, vorbind despre cele două „vocaţii paralele” ale lui Eminescu, creaţia literară şi publicistica, Şerban Cioculescu atrage atenția că:

> A nesocoti, dintr-un dispreţ principial, această producţie majoră a spiritului românesc care este activitatea sa ziaristică înseamnă a trece cu vederea unul din modurile prin care ni se relevă geniul eminescian (*apud* Oprea 1983: 15).

Dacă scrisul artistic s-a bucurat încă de la început de aprecierile mentorului junimist Titu Maiorescu, care, în articolul *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872), vorbea despre Eminescu ca despre un spirit modern, „poet în toată puterea cuvântului”, nu de același lucru a beneficiat publicistica sa, rămasă într-un con de umbră, generat, în parte, și de editarea relativ târzie a articolelor. Atunci când a intrat în atenția interpreților, scrisul jurnalistic eminescian a făcut mai curând obiectul unor interpretări ideologizante, bazate pe excerptarea tendențioasă a unor fragmente din corpul articolelor.

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, România.

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

Percepută de unii exegeți ca un domeniu care prejudiciază imaginea poetului[1], jurnalistica rămâne, alături de creaţia poetică, un spaţiu de manifestare a creativităţii eminesciene. În ciuda diferenţelor de substanţă a domeniilor de cunoaştere şi comunicare cărora le corespund, opera artistică şi publicistica prezintă evidente zone de convergenţă, unitatea de profunzime a celor două domenii ţinând de structura personalităţii creatoare a autorului:

> Este în el o dublă natură de gânditor, cu o faţă care-l trimitea nestăpânit la problemele ultime, unde nu încape loc decât pentru elegia marii poezii, şi o faţă întoarsă spre lumea reală care-i trezea interesul pentru concret, pentru limbă şi limbi, pentru dramaticele realităţi economice ale vieţii oamenilor, până şi pentru statistică (Noica 1975 : 164).

Propunem în rândurile ce urmează o schiță de portret a jurnalistului Eminescu, prin apelul la două categorii de surse: pe de o parte, memorialistica vremii, iar pe de altă parte articolele publicate de poet în presa vremii. Dacă însemnările celor care l-au cunoscut în mod direct vor trasa liniile de contur ale portretului, apelul la textul articolelor va permite verificarea validității unora sau altora dintre descrieri, adăugând tabloului luminile și umbrele menite să definitiveze profilul spiritual al gazetarului.

2. Activitatea publicistică eminesciană

O perspectivă diacronică asupra publicisticii eminesciene, așa cum o relevă și volumele ediției Perpessicius, permite identificarea a patru etape în activitatea de ziarist a lui Eminescu, fiecare în parte distingându-se prin dominante la nivel tematic și prin nuanțe în planul expresiei: (1) Perioada primelor articole, publicate în timpul studenţiei la Viena; (2) Colaborarea la „Curierul de Iaşi”; (3) Activitatea de la „Timpul” și (4) Ultimele articole, publicate în „România liberă” și „Fântâna Blanduziei”.

3. Primele articole

Debuturile carierei jurnalistice eminesciene se situează în perioada studiilor universitare vieneze și sunt strâns legate de viața culturală și politică a studenților români aflaţi la studii în străinătate. Poetul își face intrarea pe tărâmul gazetăriei cu articolul *O scriere critică*, publicat în 7/19 ianuarie 1870, în „Albina” condusă de Vincențiu Babeș, publicație care sprijinea lupta românilor aflaţi sub stăpânire austro-ungară. Articolul constituia răspunsul pe care Eminescu îl dă în numele studenților români din Viena, la atacurile lui D. Petrino împotriva instituțiilor culturale din Bucovina și a influenței exercitate de Aron Pumnul.

După debutul în „Albina”, urmează colaborarea de câțiva ani la „Familia” lui Iosif Vulcan, colaborare inițiată cu *Repertoriul nostru teatral*, tipărit ca editorial în numărul din 18/30 ianuarie 1870 al revistei. Textul face parte dintr-o campanie mai amplă de sprijinire a înființării teatrului național, Eminescu subliniind necesitatea

[1] V. opiniile exprimate de unii interpreţi în „Adevărul” din 15–16 iunie, în care deplâng activitatea publicistică eminesciană, opinând că editarea articolelor ar constitui un act de impietate faţă de memoria poetului.

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

elaborării unui repertoriu dramatic naţional şi a înfiinţării unei publicaţii care să ofere tinerilor scriitori posibilitatea de a-şi face cunoscute creaţiile literare. „Cele trei articole, cu care îşi face Eminescu intrarea în publicistică, *O scriere critică*, *Repertoriul nostru teatral* şi *Strângerea literaturii noastre populare*, ultimul rămas în manuscris, sunt elaborate concomitent şi impresionează prin adaptarea discursului critic la materia tratată" (Vatamaniuc 1985: 40).

Seria articolelor de factură politică, care l-au consacrat pe Eminescu în presa românească a vremii, este inaugurată de articolul *Să facem un congres*, publicat în „Federaţiunea" din 5/17 aprilie 1870. Textul are valoarea unui adevărat manifest, configurând programul întregii activităţi jurnalistice a poetului: „*Să facem un congres* este mai mult decât un articol de ziar – şi chiar mai mult decât un editorial. Gazetarul pledează pentru solidarizarea românilor aflaţi sub stăpânirea Imperiului Austro-Ungar cu celelalte popoare din imperiu, în lupta pentru câştigarea independenţei naţionale. Organ de presă al românilor din imperiu, „Federaţiunea" primeşte în paginile sale alte două articole eminesciene: *În unire e tăria* şi *Echilibrul*, ambele continuând campania împotriva dualismului şi pledând pentru federalizarea statelor aflate sub stăpânire austro-ungară.

4. Redactor la „Curierul de Iaşi"

În toamna anului 1874, la recomandarea lui Titu Maiorescu, Eminescu este numit bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Iaşi, rămânând în această funcţie până în iunie 1875, când este învestit revizor şcolar, cu sprijinul mentorului junimist, ministru al Cultelor şi Instrucţiunii Publice în acea vreme. Odată cu trecerea în opoziţie a conservatorilor, poetul îşi pierde funcţia de revizor şcolar şi intră în redacţia „Curierului de Iaşi", în iunie 1876. Revistă oficială a Curţii de Apel din Iaşi, având ca subtitlu „Foaia publicaţiunilor oficiale din resortul Curţii Apelative din Iaşi", „Curierul de Iaşi" avea, la intrarea lui Eminescu în redacţie, un format de patru pagini şi trei apariţii săptămânale.

Activitatea desfăşurată la „Curierul de Iaşi" echivalează cu descoperirea unei vocaţii şi cu dobândirea statutului de gazetar profesionist de către Eminescu. În schimbul unei remuneraţii modice, poetul coordonează partea oficială a publicaţiei şi alcătuieşte pagina politico-literară, realizând cronica politică, economică şi teatrală. Din cele patru pagini ale „Curierului", doar una este dedicată informaţiilor neoficiale, fapt ce restrânge considerabil spaţiul destinat publicării articolelor de atitudine. Aici îşi exersează Eminescu scrisul jurnalistic, realizând cronica politicii interne şi externe, redactând articole culturale, cronici dramatice şi artistice. Numit cu dispreţ de către poet „foia vitelor de pripas" (M.E., I,2), „Curierul de Iaşi" nu-i oferă satisfacţii materiale şi nici spirituale. Cu toate acestea, jurnalistul îşi ia în serios sarcinile, acordând o atenţie deosebită alcătuirii materialelor care umplu paginile publicaţiei. Articolele redactate în această perioadă, tratând problemele economice, sociale şi politice ale ţării, constituie un preambul pentru amplele materiale publicate mai târziu în paginile „Timpului". Textele au la bază o documentare temeinică şi surprind prin varietatea subiectelor abordate şi prin bogăţia datelor care sprijină demersul argumentativ al gazetarului.

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

5. Marea tribună: „Timpul”

Cea de-a treia etapă a publicisticii eminesciene circumscrie activitatea desfăşurată în perioada octombrie 1877 – iunie 1883, când este redactor, redactor şef şi responsabil cu partea politică la ziarul „Timpul”. Aceasta constituie cea mai efervescentă perioadă din cariera de jurnalist a lui Eminescu, activitatea redacțională ocupându-i aproape tot timpul.

Înființat în 1876, „Timpul” era publicația Partidului Conservator, aflat atunci la putere, sub conducerea lui Lascăr Catargiu. În martie 1876, guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu se retrage de la putere, locul său fiind luat de guvernul liberal (din iunie 1876 până în martie 1888). Astfel, conservatorii ajung în opoziţie, iar „Timpul” devine tribuna de la care sunt amendate acţiunile guvernului liberal, fiind susţinut financiar prin cotizaţiile membrilor de partid. În ianuarie 1877, redacţia ziarului este preluată de Titu Maiorescu, iar Ioan Slavici devine responsabil cu partea literară şi cu pagina de politică externă. În aprilie, mentorul junimist se retrage de la conducerea gazetei, care rămâne în sarcina lui Slavici, Gr. H. Grandea şi G.I. Pompilian. Jurnalul trece prin momente dificile din punct de vedere financiar. Văzându-se fără resurse umane pentru a continua activitatea la „Timpul”, Slavici îl cheamă pe Eminescu de la Iaşi, unde redacta „Curierul de Iaşi”. La începutul lui octombrie 1877, o telegramă trimisă de Maiorescu îi comunică poetului oferta de a intra în redacţia publicaţiei conservatoare din capitală: „Ţi se propune colaborarea la *Timpul* – scrie Maiorescu – împreună cu Zizin Cantacuzin şi Slavici, şi cu 250 franci pe lună. Rosetti şi eu te rugăm să primeşti şi să pleci imediat la Bucureşti” (*apud* Vatamaniuc 1996: 13). Astfel, în octombrie 1877, la insistenţele lui Slavici şi ale lui Maiorescu, Eminescu părăseşte Iaşul, unde redacta „Curierul de Iaşi”, „îşi urcă în tren hârţoagele şi moliile şi pornea la Bucureşti, unde-l aşteptau mizeria, boala şi, mai la o parte, moartea” (Călinescu 1986: 268).

Intrarea poetului în redacţia publicaţiei bucureştene constituie un moment decisiv pentru cariera sa jurnalistică. Aici desfăşoară vreme de şase ani cea mai intensă activitate publicistică, fiind chiar redactorul şef la ziarului, din februarie 1880 până la sfârşitul anului 1881. Activitatea editorială de la „Timpul” se distinge prin amplificarea discursului critic şi accentuarea vervei polemice, prin libertatea de gândire şi de exprimare a jurnalistului care refuză să-şi alinieze scrisul la ideologia conservatoare şi la interesele de partid, urmărind redarea cu obstinenţă a adevărului, chiar şi atunci când acesta intra în contradicţie cu ideile şi opţiunile politice ale celor care susţineau financiar gazeta.

6. Articolele din „România liberă” şi „Fântâna Blanduziei”

După o întrerupere de mai bine de cinci ani, Eminescu revine în spaţiul gazetăriei în noiembrie 1888, prin colaborarea la „România liberă”, publicație a cărei conducere fusese preluată la începutul anului de junimiști. Jurnalistul publică în paginile „României libere” articolele *Iconarii d-lui Beldiman* şi *Iar iconarii,* replici la articolul *Iconarii,* publicat de Al. Beldiman în „Voinţa naţională” din 11/23 noiembrie 1888, prin care autorul denunţa răspândirea portretelor ţarului şi ale familiei acestuia drept elemente de propagandă panslavistă. Eminescu respinge afirmațiile lui Al. Beldiman, considerându-le „o exagerație și o gogoriță”, și deplasează

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

discuția de pe terenul politic pe cel al artei, evidenţiind caracteristicile artei bizantine şi ale celei occidentale. Eminescu ar fi promis redacţiei „România liberă" câte un articol pe săptămână şi chiar alcătuirea editorialelor publicaţiei. În lipsa unor probe consistente însă, paternitatea textelor nu a putut fi stabilită cu exactitate, fapt care a generat excluderea lor din ediția completă a operelor eminesciene.

Spre sfârşitul anului 1888, poetul începe colaborarea la „Fântâna Blanduziei", publicaţie politică şi literară editată de un grup de transilvăneni. Pentru promovarea noii gazete, redactorii solicită lui Eminescu să colaboreze cu articole menite să confere autoritate revistei: „Îi cerurăm un singur articol – mărturiseşte un membru al redacţiei, în care să atragă cel puţin atenţia lumii înţelegătoare asupra noastră. Bun până la extrem, cum era el, ne-a promis o colaborare regulată; a primit să-l punem, în public, în capul nostru, cu condiţia – pe care oricine o înţelege că am primit-o cu entuziasm – ca să ne revizuiască manuscrisele, să le aprobe, să le îndrepte sau să le respingă" (Vatamaniuc 1996: 232). Eminescu semnează articolul-program al revistei şi textele *Formă şi fond, 1888* şi *Ziua de mâine,* apărute în 11 decembrie 1888, respectiv 25 decembrie 1888 şi 1 ianuarie 1889. Materialele continuă linia tematică a „Curierului de Iaşi", cuprinzând critici la adresa *formelor fără fond* şi a introducerii instituţiilor apusene în ţara noastră. Jurnalistul subliniază necesitatea îmbunătăţirii condiţiilor de viaţă ale ţărănimii, singura forţă productivă a ţării.

Cea de-a treia etapă a publicisticii eminesciene marchează atenuarea spiritului virulent, cu care jurnalistul ne obişnuise la „Timpul", şi restrângerea spaţiului de desfăşurare a discursului critic. Interesantă este opţiunea gazetarului de a-şi semna textele cu iniţialele M.E., după ce o carieră întreagă refuzase să facă acest lucru sau recursese la pseudonime. Poate fi aceasta semnul asumării unei concepţii sociale, politice şi culturale, exprimată în întreaga sa carieră jurnalistică, dar poate fi şi dovada recunoaşterii unei profesii care i-a frământat existența, făcându-l poate să renunțe mai devreme la o lume în care „nu toate erau la locul lor".

7. În memoria contemporanilor

7.1. Slavici despre Eminescu

Colegi în redacția „Timpului", Eminescu şi Slavici se cunoscuseră încă din iarna anului 1869 la Viena, unde se aflau pentru desăvârşirea studiilor universitare, iar Slavici şi pentru satisfacerea serviciului militar. La propunerea de a veni în Bucureşti pentru a intra în redacția gazetei conservatoare, Eminescu îi mărturiseşte prietenului său, într-o scrisoare din 12 octombrie, că lipsa unor mijloace financiare îl împiedică să facă acest lucru:

> Dar n-am cu ce veni. Asta m-a făcut să-mi țin gura până acum – 100 de fr. am pe lună; din ce dracu să plec? Am și bagaje: cărți, manuscripte, cioboate vechi, lăzi cu șoareci și molii, populate la-ncheieturi cu deosebite naționalități de ploșnițe. Cu ce să transport aceste roiuri de avere mobilă în sens larg al cuvântului? (*apud* Slavici 1983: 113)

Extrem de generos cu însemnările referitoare la Eminescu, Slavici se arată surprins în *Amintiri* de modificările care survin în atitudinea poetului faţă de perioada vieneză:

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

> Când a venit la Bucureşti ca să ieie asupra sa sarcina de redactor al ziarului „Timpul”, Eminescu nu mai era omul de acţiune care pusese la cale serbarea de la Putna, ba nici chiar omul pe care-l ştiam din timpul pe care-l petrecuserăm împreună la Iaşi. […] toată viaţa lui a rămas stăpânit de simţământul că nu e înzestrat cu însuşirile cuvenite spre a lua parte la viaţa comună, în care, la tot pasul, e nevoit să se însoţească cu oameni pe care nu poate să nu-i dispreţuiască (Slavici 1983: 110).

Acuzat că s-ar fi vândut grupării conservatoare pentru o bucată de pâine, Eminescu este apărat de Slavici care insistă asupra obiectivităţii şi intransigenţei cu care jurnalistul trata deopotrivă ambele grupări politice ale vremii: „Eminescu nu era cruţător nici faţă cu membrii partidului când se nimerea ca ei să cadă în vreun păcat, ba era în stare să laude faptele bune şi dacă ele erau săvârşite de adversari politici” (Slavici 1983: 89).

Eminescu îşi trata cu seriozitate sarcinile redacţionale, nu făcea concesii conjuncturale, punea pasiune şi consecvenţă în argumentarea opiniilor, rămânând fidel spiritului obiectiv. Daca în polemicile cu ceilalţi gazetari ai vremii era caustic şi necruţător, în relaţiile cu cei din redacţie dădea dovadă de amabilitate şi generozitate, fiind deschis, înţelegător şi loial:

> Gest necuviincios nu era la el cu putinţă, vorbă proastă din gura lui nu ieşea, la orişice ocară el numai prin zâmbet dispreţuitor răspundea, şi nu-mi aduc aminte să-l fi văzut vreodată certându-se cu cineva. Era, ce-i drept, aspru şi necruţător şi îşi dădea fără de încunjur părerea pe faţă, dar vorba n-o lungea. Pe lângă toate acestea era totdeauna în voie bună, râdea cu multă poftă, se mulţumea şi cu mai puţin decât ceea ce i se cuvenea şi chiar şi mâhnit ori supărat dacă ar fi fost, el nu se posomora (Slavici 1983: 117).

Slavici subliniază acribia jurnalistului, resimţită de altfel şi în spaţiul creaţiei artistice, unde fiecare text poetic trecea mai întâi prin travaliul variantelor:

> Nu e ramură de ştiinţă pentru care el n-avea, cum zicea, o «particulară slăbiciune», şi când se-nfigea odată în vreo chestiune, cetea un întreg şir de cărţi privitoare la ea (Slavici 1983: 118); Ca scriitor, Eminescu strica multă hârtie, căci făcea multe corecturi, mai ales în ceea ce privea alegerea vorbelor, şi ţinea să deie la tipografie manuscris curat şi citeţ. Articolele pentru „Timpul”, de exemplu, le scria de obicei acasă, le cetea cu glas tare, apoi le scria. Mai nainte apoi de a le da la tipar i le citea apoi cuiva şi, dacă nu era mulţumit cu ele, le prescria din nou. Împrejurul mesei lui de scris era deci mereu plin de hârtii rupte (Slavici 1983: 117–118).

Prozatorul scoate în evidenţă şi duşmăniile pe care Eminescu şi le atrăgea din cauza discursului critic, lipsit de concesii, la adresa tarelor lumii în care trăia:

> Li s-a făcut şi le mai este şi azi, atâta timp după moartea lui, multora urgisit pentru că fie prin articole publicate în „Timpul”, fie prin unele din poeziile sale, a biciuit uşurinţa, superficialitatea, lipsa de pregătire, reaua-credinţă şi nesaţiul multora dintre cei ce iau parte la viaţa publică pentru ca să-şi agonisească averi, să-şi asigure poziţiuni, să câştige pe nemuncite, să-şi petreacă viaţa în îmbuibări […]. Când era vorba de asemenea păcate omeneşti, el nu făcea deosebire între conservatori şi liberali, şi urgisit li s-a făcut tuturor celor ce nu erau cumsecade (Slavici 1983: 111).
>
> […] el biciuia în coloanele ziarului „Timpul” relele apucături ale multora din contimporanii săi, care se minţeau, se amăgeau, se înşelau, se nedreptăţeau, se asupreau, se despuiau, se calomniau şi se chinuiau în fel de fel de chipuri unii pe alţii.

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

> El şi găsea mângâierea în trecutul plin de fapte frumoase şi în viitorul neamului românesc, pe care îl vedea plin de lumină (*idem*, p. 126).

Printre calităţile jurnalistului, subliniate de Slavici, se numărau conştiinciozitatea şi punctualitatea: „Oricât de nesuferit i-ar fi fost însă să iasă de acasă, nu cred că se va fi întâmplat vreodată să fi lipsit de la redacţiune ori să fi venit prea târziu. Nu era câteodată în stare să-şi deie samă dacă a mâncat ori nu, dar nu uita niciodată să-şi facă datoria, să se ţie de vorbă ori să se prezinte la timpul hotărât pentru o întâlnire” (Slavici 1983: 114).

7.2. Caragiale despre Eminescu

Însemnările lui Caragiale despre Eminescu sunt condensate în trei articole – *În Nirvana*, *Ironie* şi *Două note*, în care dramaturgul încearcă să destrame imaginea individului rupt de realitate, pierdut în reverie şi indiferent la mizeriile vieţii. Caragiale îl întâlnise pe Eminescu, potrivit propriilor mărturisirilor, cu zece ani înainte de „Timpul”, în vremea în care tânărul poet se angajase ca sufleor şi copist la Teatrul Naţional din Bucureşti, iar impresia pe care i-o lăsase fusese covârşitoare:

> Avea aerul unui sfânt tânăr coborât dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri viitoare. […] Aşa l-am cunoscut atunci, aşa a rămas până în cele din urmă momente bune: vesel şi trist; comunicativ şi ursuz; blând şi aspru; mulţumindu-se cu nimic şi nemulţumit totdeauna de toate; aici de o abstinenţă de pustnic, aci apoi lacom de plăcerile vieţii; fugind de oameni şi căutându-i; nepăsător ca un bătrân stoic şi iritabil ca o fată nervoasă. Ciudată amestecătură! – fericită pentru artist, nenorocită pentru om! (Caragiale 1999: 65).

Chemat de Eminescu, Caragiale vine redactor la „Timpul”, în primăvara anului 1878, şi va rămâne în redacţie până în primăvara anului 1881. Despre prietenia dintre Eminescu şi Caragiale, Slavici notează următoarele: „Doi oameni în multe privinţe foarte deosebiţi, care se căutau unul pe altul şi se bucurau când puteau să petreacă un ceas, două împreună. Era o plăcere nu numai pentru dânşii, ci şi pentru orişicine care vedea cum petrec împreună” (Slavici 1983: 157).

Chiar dacă deosebirile de structură erau foarte mari – unul iubea singurătatea, în vreme ce celălalt prefera compania prietenilor, unul vedea în trebuinţele omeneşti sursa tuturor suferinţelor omeneşti, în vreme ce altul considera că satisfacerea oricărei trebuinţe constituie o plăcere,

> ceea ce i-a apropiat, spune Slavici, era, înainte de toate, cultul formei. Ţineau amândoi să-şi cetească împreună scrisa mai nainte de a fi dat manuscriptul la tipar. Lucrul acesta era foarte cuminte, ei însă nu se mărgineau să cetească, ci începeau să şi discute mai întâi asupra limbii, apoi şi asupra cugetărilor şi se pierdeau în discuţiuni în vreme ce paginatorul din tipografie cerea mereu manuscris. Erau însă amândoi de părerea că anume cele ce au să fie cetite de mulţi trebuie să fie scrise cu multă îngrijire, şi nu ţineau seamă de stăruinţele paginatorului, care nu-şi dădea seamă că „limba păsărească” e propagată de oameni care scriu cu uşurinţă (Slavici 1983: 160).

În opinia lui Caragiale, opţiunea lui Eminescu pentru gazetărie a avut în primul rând raţiuni financiare:

> Talentul lui de poet nu-i producea nimic; două-trei funcţiuni care le-a avut – bibliotecar, apoi revizor şcolar – destul de slab plătite, a trebuit să le părăsească silit

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

> și într-un târziu să găsească mijloc de trai în presa militantă. Cum stoarce puterile unui om de talent acest fel de muncă, unde este silit să-și avorteze zilnic prin provocare voită gândirile și concepțiile, și cât de rău e prețuită la noi se știe (Caragiale 1999: 69).

Caragiale recunoaște în Eminescu „un om de o superioară înzestrare intelectuală", afirmând că „rareori a încăput într-un cap atâta putere de gândire" (Caragiale 1999: 67–68). Dramaturgul scoate în evidență condițiile precare în care trăia jurnalistului și dezgustul acestuia față de superficialitatea lumii în care trăia: „De felul lui mândru, el fugea de onoruri, știindu-le câte concesiuni costă. Melancolic și pasionat, deși-n același timp iubitor de veselie și de petreceri ușoare, ura din convingere așa-numitele convenienţe și poleiala lumii. Niciodată nu primea bucuros laude, nici chiar de la puținii prietini, foarte puțini, pe cari-i avea și-n judecata și sinceritatea cărora credea" (Caragiale 1999: 68). Dezgustul față de laude nu se întemeia însă pe falsă modestie sau pe lipsa recunoașterii propriei valori: „Dar dacă nu dorea onoruri, dacă fugea de zgomot și de laude, asta nu era decât din pricina deșertăciunii lor, iar nu din vreo falsă modestie ce l-ar fi făcut să n-aibă deplină și manifestă încredere, față cu toată lumea, în talentul lui. Avea talent și o știa mai bine decât oricine: nici o critică nu-l putea face să se-ndoiască de sine" (Caragiale 1999: 68).

7.3. Alexandru Vlahuță despre Eminescu

Prietenia lui Eminescu cu poetul Alexandru Vlahuță datează de la sfârșitul anului 1881, începutul lui 1882. După ce Caragiale și Slavici, nemulțumiți de lipsa resurselor financiare, părăsesc redacția „Timpului", primul în primăvara anului 1881, iar cel de-al doilea cu un an mai devreme, Eminescu rămâne să ducă aproape singur greul coloanelor din „Timpul". Însemnări despre această perioadă găsim în articolul *Amintiri despre Eminescu*, publicat de Vlahuță în „Revista nouă", din 15 iulie 1889:

> El era pe atunci redactor la ziarul „Timpul". Conștiincios și muncitor peste măsură, de multe ori Eminescu ducea singur greutățile gazetei. Câte nopți petrecute cu condeiul în mână! Ș-a doua zi, palid, nepieptănat, plin de cerneală pe degete, c-un teanc mare de foi scrise intra în tipografie, unde rânduia materia, redacta informații, făcea corecturi, și numai sara, când gazeta începea să se vânture la roată, atunci își aducea aminte că e trudit și n-a mâncat nimic în ziua aceea… Când veneau căldurile nesuferite ale verii, patronii de la «Timpul» plecau toți pe la băi, Eminescu stetea neclintit în București, mistuindu-se și luptând până la jertfă pentru onoarea și triumful altora, soldat credincios și nefericit (*apud* Vârgolici 1989: 138).

Afirmațiile lui Vlahuță sunt susținute de Eminescu, care într-o scrisoare din 12 august 1882, îi mărturisea Veronicăi Micle:

> Draga mea copilă – tu trebuie să-ți închipuiești astăzi sub figura mea un om foarte obosit, de vreme ce sunt singur la negustoria asta de principii și peste aceasta bolnav care ar avea nevoie de cel puțin șase luni de repaus pentru a-și veni în fire. Ei bine, de șase ani aproape o duc într-o muncă zădarnică, de șase ani mă zbat ca-ntr-un cerc vicios în cercul acesta care, cu toate astea, e singurul adevărat, de șase ani n-am liniște, n-am repaosul senin de care aș avea atâta trebuință pentru ca să mai pot lucra și altceva decât politică. Quelle vie, mon Dieu, quelle vie! (Eminescu 2000: 177).

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

Însemnările lui Vlahuță evidențiază travaliul gazetarului, care a contribuit în parte la înrăutățirea stării lui de sănătate: „Rămânând singur în redacția «Timpul», Eminescu n-a mai avut zile senine, viața devenindu-i un adevărat calvar" (*apud* Vârgolici 1989: 139).

7.4. Titu Maiorescu despre Eminescu

Opiniile lui Maiorescu față de activitatea jurnalistică a lui Eminescu ne parvin parte prin intermediari cărora acesta le-a fi făcut confesiuni, parte din corespondența. În acest sens, I.Al. Brătescu Voinești, prieten cu Titu Maiorescu, relatează în *Amintirile* sale o mărturisire pe care acesta i-ar fi făcut-o într-una din zile:

> De multe ori, Maiorescu îmi spunea:
> – Dumneata, ca toți cei din generația dumitale, nu-l cunoşti îndeajuns şi nu-ți poți da seama de genialitatea lui: dumneata nu-l cunoşti decât ca poet. Evident, ea se vede și din poeziile lui, se vede însă mult mai strălucitoare din articolele lui scrise în proză și risipite în diferite reviste și ziare. Mai târziu, când se vor aduna și se vor publica acele articole, atunci aveți să vă dați seama ce vastă minte avea, constatând că nu există problemă a neamului nostru care să nu-l fi preocupat și asupra căreia să nu se fi pronunțat cu desăvârșită competență și claritate (*apud* Popescu 1971: 12).

Un portret al lui Eminescu schițat de Maiorescu, regăsim şi în *Amintirile fugare*… ale lui Mite Kremnitz: „Cumnatul meu povestea adesea despre ciudățeniile acestui om plin de talent, care, preocupat de cărțile sale, uita mâncarea și băutura, și care-și pusese paltonul amanet în toiul iernii ca să cumpere un manuscris vechi" (Kremnitz 2000: 7). Tot Maiorescu, cunoscând situația financiară a jurnalistului de la „Timpul" și pentru a-l ajuta pe acesta, îi propune cumnatei sale să ia lecții de limba română de la Eminescu, contra sumei de 100 de franci pe lună.

8. În lumina articolelor

Mare parte din însemnările celor care l-au cunoscut pe Eminescu în ipostaza de jurnalist își regăsesc ecoul în corpul articolelor publicate de acesta în presa celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Textele debutului jurnalistic anunţă un gazetar matur în gândire şi în exprimare, care nu se sfieşte să dea glas criticilor la adresa politicienilor, indiferent de culoarea politică a acestora. Maturitatea şi independenţa de gândire a jurnalistului în tratarea problemelor culturale şi politice, siguranţa discursului şi argumentarea solidă a punctelor de vedere devin constante ale publicisticii eminesciene pe toată detenta temporală a celor şapte ani de activitate.

Fără a fi om politic, Eminescu prezintă şi analizează mecanismele vieţii politice româneşti din cea de-a doua jumătate a veacului al XIX-lea şi, în această calitate, jurnalistul intră în dialog cu societatea contemporană şi cu istoria, priveşte cu ochi critic moravurile politicienilor şi propune soluţii pentru situaţia economică şi politică a ţării. Articolele eminesciene oferă imaginea societăţii româneşti în pragul epocii moderne, a prefacerilor sociale, economice şi politice prin care trece ţara în acele timpuri, constituind în acelaşi timp o mostră a stilului jurnalistic al vremii.

Publicistica eminesciană oferă promisiunea unui verb care părăseşte cărările bătute în favoarea unei expresii obiective şi curajoase. Distanţarea de stilul gazetăresc cultivat de generaţia paşoptistă se face simţită, atât la nivelul temelor abordate, dintre cele mai variate şi atingând probleme esenţiale pentru politica ţării,

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

cât şi la nivelul expresiei jurnalistice, diferită de patosul şi retorismul specifice publicisticii secolului al XIX-lea. Pasiunea pentru gazetărie se simte în fiecare literă a articolelor eminesciene, în ciuda unor afirmaţii întâlnite în manuscrise: „Sunt strivit, nu mă mai regăsesc şi nu mă mai recunosc. Aştept telegramele Havas ca să scriu, iar scriu de meserie, scrie-mi-aş numele pe mormânt şi n-aş mai fi ajuns să trăiesc” (*apud* Călinescu 1986: 147).

Acribia resimţită în spaţiul creaţiei literare devine şi o constantă a scrisului jurnalistic, relevând conştiinţa responsabilităţii gazetarului faţă de publicul cititor. Lectura articolelor evidenţiază apelul permanent la surse de autoritate în domeniile abordate, folosirea paremiologiei româneşti şi străine în construirea demersurilor argumentative, refuzul oricărei înregimentări politice care i-ar fi pervertit scrisul, respectul faţă de adevărul istoric şi critica la adresa clasei politice. Laboratorul activităţii jurnalistice eminesciene se reflectă în manuscrise, unde regăsim, alături de transcrieri din tratate de specialitate, prelucrări succesive ale textelor destinate tiparului.

Individualitatea publicisticii eminesciene în tabloul presei româneşti din a doua jumătate a veacului al XIX-lea este conferită şi de mijloacele de expresie specifice. Un merit incontestabil îi revine gazetarului în rafinarea şi limpezirea limbii române, într-o perioadă în care lipsa unor norme literare se face simţită în stilul greoi al publicisticii din epocă, în amestecul de vechi şi nou, înregistrat atât la nivelul lexicului, cât şi la nivelul formelor gramaticale. Eminescu desfăşoară o campanie acerbă împotriva „limbii păsăreşti”, cultivată de presa vremii, şi a fluctuaţiilor lingvistice vizibile în paginile gazetelor de la noi. Jurnalistul scoate în evidenţă pericolele modernizărilor pripite, subliniind că fiecare înnoire pe terenul limbii trebuie să aibă la bază tradiţia. Prin dezbaterile pe tema limbii literare, Eminescu atrage atenţia asupra necesităţilor de normare şi modernizare ale limbii române. În viziunea jurnalistului, limba constituie principalul mijloc de cultivare şi conservare a identităţii naţionale, într-o epocă în care problema independenţei şi a păstrării specificului naţional în context european devine imperioasă.

Articolele relevă uşurinţa cu care Eminescu abordează teme dintre cele mai diverse – economice, istorice, filosofice, politice, uimind prin deschiderile enciclopedice şi prin recursul la surse documentare extrem de variate. Conştient de funcţia paideică a presei, de potenţialul instructiv al acesteia, gazetarul îşi însoţeşte excursul jurnalistic cu numeroase comentarii metatextuale. În acest sens, textele sunt presărate de numeroase glose, de explicitări ale termenilor neologici sau ale unor cuvinte mai vechi, al căror sens original s-a demonetizat în practica discursivă curentă. Eminescu susţine de la tribuna paginii de ziar adevărate „prelecţiuni populare”, menite să faciliteze accesul cititorilor la subiectele dezbătute.

9. Concluzii

Dacă pentru mulţi dintre reprezentanţii paşoptişti gazetăria reprezenta o activitate conjuncturală, subordonată unui pragmatism imediat, odată cu Eminescu ea devine o profesie ce implică responsabilitate, un demers cu evidente valenţe paideice. De la evenimentele de politică internă la mutaţiile din planul politicii internaţionale, gazetarul surprinde prin documentarea serioasă a materialelor pe care le dă tiparului, prin respectul faţă de adevăr şi spiritul critic care guvernează redactarea articolelor. Pasiunea cu care jurnalistul îşi comunică concepţiile politice,

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

verva cu care intră în polemică cu alte publicaţii ale timpului oferă imaginea unui om angajat, extrem de receptiv la problemele epocii şi cu vocaţia scrisului jurnalistic. Cultivând o jurnalistică de atitudine, gazetarul angajează opinia publică în dezbaterea celor mai importante evenimente ale realităţii social-istorice, având curajul exprimării unor opinii radicale în privinţa clasei politice româneşti. Indiferent de ţinuta şi caracterul publicaţiilor la care colaborează de-a lungul vieţii, Eminescu imprimă acestora pecetea inconfundabilă a stilului său.

Ceea ce este esenţial în publicistica eminesciană este întregul ei, am putea spune, parafrazându-l pe Constantin Noica: unele sau altele dintre articole pot constitui o dezamăgire, prin tonul virulent şi patosul care excede cadrele unui limbaj obiectiv, dar publicistica în ansamblul ei copleşeşte prin amploarea problematicii abordate şi prin varietatea mijloacelor de expresie utilizate. Totul intră în atenţia gazetarului, de la evenimente de politică internă la aspecte ale politicii externe, de la studii demografice la analize economice, de la fapte de istorie la teme de civilizaţie şi cultură, de la probleme de matematică la interogaţii filosofice.

Bibliografie

Caragiale 1999: I.L. Caragiale, *Publicistică şi corespondenţă*, Bucureşti, Editura „Grai şi Suflet – Cultura Națională”.

Călinescu 1986: G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, Editura Minerva.

Eminescu 2000 : Mihai Eminescu, *Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit. Corespondenţă inedită Mihai Eminescu-Veronica Micle*, Ediție îngrijită, transcriere, note și prefață de Christina Zarifopol-Illias, Iași, Editura Polirom.

Irimia 1990: Dumitru Irimia, *Azi despre Eminescu*, în „Cronica”, nr. 2, p. 5.

Kremnitz 2000: Mite Kremnitz, *Amintiri fugare despre Eminescu*, București, Cartea Românească.

Lovinescu 1981: Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane,* vol. 1, Bucureşti, Editura Minerva.

Noica 1975: Constantin Noica, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii româneşti*, Bucureşti, Editura Eminescu.

Noica 2003: Constantin Noica, *Introducere la miracolul eminescian*, București, Editura Humanitas.

Oprea 1983: Al. Oprea, *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, Bucureşti, Editura Minerva.

Ornea 1997: Zigu Ornea, *Publicistica eminesciană de la „Timpul”*, în „România literară”, nr. 23, p. 9.

Panu 1971: G. Panu, *Amintiri de la Junimea*, vol. II, Bucureşti, Editura Minerva.

Perpessicius 1983: Perpessicius, *Eminesciana*, Iaşi, Editura Junimea.

Popescu 1971: Ion Popescu, *Amintiri despre Eminescu*, antologie și ediție îngrijită de Ion Popescu, Iași, Editura Junimea.

Scurtu, Bulei 1990: Ioan Scurtu, Ion Bulei, *Democraţia la români 1866-1938*, Bucureşti, Editura Academiei.

Slavici 1983: Ioan Slavici, *Amintiri*: *Eminescu, Creangă, Caragiale, Coşbuc, Maiorescu*, Bucureşti, Editura Minerva.

Spiridon 2003: Monica Spiridon, *Eminescu. Proza jurnalistică*, Bucureşti, Editura Curtea Veche.

Spiridon 2009: Monica Spiridon, *Eminescu sau despre convergenţă*, Craiova, Scrisul Românesc.

Ștefanelli 1996: Teodor V. Ștefanelli *et alii*, *Amintiri despre Eminescu. Profesori și colegi bucovineni ai lui Eminescu*, Craiova, Editura „Scrisul Românesc”.

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)

Vatamaniuc 1985: Dumitru Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu 1870–1877*, Iaşi, Editura Junimea.
Vatamaniuc 1996: Dumitru Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu 1877–1883, 1888–1889*, Bucureşti, Editura Minerva.
Vârgolici 1989: Teodor Vârgolici, *Eminescu și marii săi prieteni*, București, Editura Eminescu.

The Other Eminescu

Known by his readers especially through his poetical work, for seven years, Eminescu had an intensive journalistic activity, signing in publications as "Familia" ('The Family'), "Federațiunea" ('The Federation') "Curierul de Iași" ('The Iasi Courier'), "Timpul" ('The Time'), "România liberă" ('Free Romania') and "Fântâna Blanduziei" ('Blanduzia's Fountain'). We suggest in our communication an outline of the journalist Eminescu's portrait as it appears in the notes made by the ones who knew him directly, on one hand, and on the other hand, as it is revealed by the articles that the poet published in the media of that time.

Considered as a Cinderella of Eminescu's creation, the journalistic work keeps on remaining a domain tangentially approached or, most frequently, neglected by Eminescu's exegetes, considering that its' publishing would have put a shadow upon the poet's image. Insufficiently known by the public and partially studied by the exegetes, Eminescu's journalistic writing reflects the image of a man strongly attached to the events of the nineteenth century, of a deep connoisseur regarding the issues that troubled the Romanian society in a world in which just a few things were as supposed to be. Even if some of the articles can disappoint through their acid tone and the pathos that overpass the lines of an objective speech, Eminescu's journalistic work overwhelms by the vast thematic approached, by the variety of expression means and by the encyclopaedic perspectives that it reveals. Everything draws the journalist's attention, from the internal to the external political events, from demographical studies to economical analysis, from the historical facts to civilisation and culture aspects, from mathematical problems to philosophical interrogations. Journalist's virulent verb, his political spirit, his accuracy and erudition place Eminescu among the representative voices for the Romanian journalistic creation from the second half of the nineteenth century.

BDD-A14965 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:07 UTC)